

บทที่ ๒

แนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
๒. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม
๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
 - ๒.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม
 - ๒.๒ แนวคิดการระดมพลังทางสังคม
 - ๒.๓ เทคนิค AIC
๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมโลกกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงนี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย ซึ่งมีความจำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องเร่งระดมสรรพกำลังในการวางแผนในการแก้ไขปัญหาที่กำลังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

มีนักปรัชญาได้เสนอทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้หลายทฤษฎี นักสังคมวิทยาใหม่ได้ศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา จะนำทฤษฎีมาเสนอ ๔ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเทคโนโลยี (Technological Theory) ทฤษฎีขบวนการสังคม (Theory of Social Movement) ทฤษฎีปัจจัย (Factor Theory) และทฤษฎีการประดิษฐ์ คิดค้น (Discovery and Invention Theory)

๑. ทฤษฎีเทคโนโลยี (Technological Theory)

ทฤษฎีซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อเสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มี ฐานคติ (Assumption) อยู่ ๓ ประการ คือ ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็สับสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ประการที่ ๒ การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิคใหม่ ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น ประการที่ ๓ โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง

ออกเบอร์น อธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นทางวัตถุก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช้วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุจึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช้วัตถุ และวัฒนธรรมด้านไม่ใช้วัตถุจะพยายาม ปรับตัวให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อันเกิดการใช้เทคโนโลยีจึงเป็นเหตุให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป

เราจะเห็นได้ชัดว่า การเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างในชีวิตของมนุษย์เป็นผลมาจากการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาตั้งแต่เข็มทิศ วงล้อ เครื่องพิมพ์ เครื่องจักรกลต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือสื่อสาร

และสภาพสิ่งต่าง ๆ ออกเบอร์นียกตัวอย่างให้เห็นว่า การประดิษฐ์เครื่องสตาร์ทรถยนต์ที่เรียกว่า Self-Starter เพียงแต่หมุนกุญแจเครื่องยนต์ก็ติด เป็นผลให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะสามารถใช้รถยนต์ได้คล่องตัวขึ้น อีกตัวอย่างหนึ่ง การสร้างลิฟท์ไฟฟ้าทำให้มีการสร้างอาคารสูงหลาย ๆ ชั้น

๒. ทฤษฎีขบวนการสังคม (Theory of Social Movement)

นักสังคมวิทยาบางกลุ่มพยายามอธิบายให้เห็นว่า ขบวนการสังคมเป็นทฤษฎีหนึ่งที่อธิบายถึงสาเหตุทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม ทั้งนี้ เพราะว่าขบวนการสังคมใด ๆ ก็ตามเมื่อดำเนินการได้สำเร็จ หรือแม้แต่กำลังดำเนินการโดยยังไม่สำเร็จก็ตามจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เนื่องจากขบวนการสังคมเป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการออกกฎหมายใหม่ หรือระงับยับยั้งการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการให้ได้จึงต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง

๓. ทฤษฎีปัจจัย (Factor Theory)

ทฤษฎีนี้ได้เน้นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ผลักดันให้สังคมเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นั้นมีอยู่มากมายสุดแต่จะหยิบยกมาอธิบาย ที่นักสังคมวิทยายกตัวอย่างกันทั่วไป ได้แก่ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางประชากร และปัจจัยทางวัฒนธรรมและอารยธรรม

๓.๑ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยนี้เป็นความเชื่อที่เก่าแก่ ของมนุษย์ที่ว่า ดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ ทั้งในทางดีและทางเลว และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตของมนุษย์ได้ ฉะนั้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในดวงอาทิตย์และดวงดาวเมื่อใด จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่มนุษย์ทุกครั้งด้วย ความเชื่อในเรื่องนี้ แม้จะไม่มีเหตุผลหรือค่อนข้างเป็นเรื่องเหลวไหลอยู่บ้าง แต่มนุษย์ทั่วโลกก็ยังเชื่อว่าเป็นความจริง ถ้าเราเชื่อในโหราศาสตร์เกี่ยวกับการผูกดวงชะตาอยู่ ทฤษฎีนี้ก็ไม่น่าหนัก ถ้าไม่เชื่อ ทฤษฎีนี้ก็เป็นเรื่องเหลวไหล อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว นักสังคมวิทยาสมัยใหม่ไม่ถือว่าปัจจัยทางภูมิศาสตร์อันเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ และดวงดาวนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างจริงจังและโดยตรงนัก

๓.๒ ปัจจัยทางประชากร ทฤษฎีปัจจัยได้อธิบายให้เห็นว่า ประชากรเป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในด้านจำนวนประชากร กล่าวคือ สังคมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากมานั้น จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น เกิดการว่างงาน มากขึ้น ขาดแคลนที่อยู่อาศัย การแย่งกันทำมาหากิน รวมทั้งขาดแคลนที่อยู่อาศัยและสถานศึกษา รวมทั้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในส่วนรวมด้วย ฉะนั้น การเพิ่มของประชากรที่ไม่ได้สัดส่วนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

๓.๓ ปัจจัยทางวัฒนธรรม การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบ และการยืมวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเป็นผลให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่มีมองเห็นได้ชัด ได้แก่ การที่คนในชาติหนึ่งไปศึกษาวิชาการต่าง ๆ ในอีกประเทศหนึ่ง เมื่อกลับมาถึงประเทศแห่งตนแล้ว มักจะนำวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาตินั้นติดตัวมาด้วย เพราะขณะที่อยู่ในต่างประเทศต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ จึงเท่ากับยอมรับวัฒนธรรมของต่างชาติ ซึ่งมีผลให้นิสัยใจคอและความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนรสนิยมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บางกรณีถึงกับนำวัฒนธรรมของต่างชาติมาปฏิบัติในประเทศตน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและมีใช้ เช่น แบบของอาคารบ้านเรือน ภาษา

เครื่องแต่งกาย ความรู้สึกนึกคิด และความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งดังกล่าวล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น เกิดขึ้นได้ ๒ ทาง คือ การที่บุคคลติดต่อกันโดยตรงทางหนึ่งกับอีกทางหนึ่งติดต่อกันทางอ้อม โดยอาศัยสื่อสารมวลชน ปัจจัยทางวัฒนธรรมทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ที่มองเห็นได้ชัด เช่น คนไทยรู้จักเล่นกีฬาต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักเล่นดนตรีโดยใช้เครื่องมือสากล รู้จักใช้เครื่องจักรกลและเครื่องมือที่ทันสมัย เป็นต้น

๔. ทฤษฎีการประดิษฐ์คิดค้น (Discovery and Invention Theory)

การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ โดยอาศัยความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีส่วนทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ เป็นอันมาก โดยเฉพาะการใช้เครื่องทุ่นแรงในการผลิตสินค้า ซึ่งมีผลให้ประเทศต่าง ๆ เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้มนุษย์ซึ่งแต่ก่อนทำการผลิตสินค้าภายในครัวเรือน ต้องกลายเป็นลูกจ้างในโรงงาน อุตสาหกรรมหรือขายแรงงานแก่ผู้อื่น การผลิตสินค้าโดยใช้เครื่องจักร แม้จะได้ผลผลิตที่ละมาก ๆ ในระยะเวลาอันสั้นก็ตาม แต่ก็ได้ทำลายงานศิลปะของมนุษย์ไปหมดสิ้น และทำให้โลกสูญเสียความสวยงามไปด้วย ประเทศที่เจริญทางอุตสาหกรรม งานศิลปะที่ใช้ฝีมือมนุษย์นับวันจะหมดไป ซึ่งเป็นผลให้จิตใจของมนุษย์แข็งกระด้าง ขาดความประณีต เพราะห่างไกลจากความสวยงามและสิ่งน่าพิงชมต่าง ๆ

แบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมมีแบบแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ใน ๓ แบบ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ
๒. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูป
๓. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ

จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงแต่ละแบบตามลำดับต่อไปโดยสังเขป

๑. การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ (Evolution) การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการโดยทั่วไปแล้ว เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงแบบนี้จะไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกหรือวิถีชีวิตของ มนุษย์มากนัก และส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมซึ่งต้องใช้เวลานาน
๒. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิรูป มีลักษณะสำคัญดังนี้ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่จำแนกออกเป็นส่วน ๆ หรือเรื่อง ๆ ไป มีขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็น ค่อยไปตามลำดับขั้นตอน มิได้เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน โดยยกเลิกของเก่า เพียงแต่ปรับปรุงของเก่า เพราะการปฏิรูปมักเกิดจากความรู้สึกในคุณค่าของสังคม เพื่อไฝหาความยุติธรรม ความดีงาม และความสงบสุขของสังคม โดยเอาอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องน้อยมาก
๓. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ การเปลี่ยนแปลงสังคมแบบปฏิวัตินั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงถึงรากถึงโคน หรือเปลี่ยนแปลงระบบสังคมทั้งหมด โดยยกเลิกของเก่าแล้วจัดระเบียบเป็นระบบใหม่โดยสิ้นเชิง และดำเนินอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงจึงมักจะมีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชน มากกว่าการปฏิรูป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับความไม่เป็นระเบียบทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น โดยทั่วไปแล้วจะเปลี่ยนไปใน ๒ ด้าน คือ เปลี่ยนแปลงในด้านที่ส่งเสริม

สวัสดิภาพของสังคมเพื่อให้บรรลุอุดมคติหรือ ชีวิตที่ดีกว่าเดิม (Progressive social charge) และการเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่ง คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ประชาชนหันมารับเอาวิธีการแบบเก่าหรือ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ทำให้คนมีความเป็นอยู่เลวกว่าเดิม นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องของความไม่แน่นอน ผลของการเปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นที่พอใจหรือไม่พอใจของสมาชิกในสังคมก็ได้ โดยทั่วไปมนุษย์จึงพยายามรักษาสภาพเดิมไว้ เพราะไม่แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลดีหรือผลร้ายแก่ตน แต่มนุษย์ก็อาจทำได้ตลอดไป เนื่องจาก ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ต้องเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ไม่ว่าสมาชิกของสังคมจะต้องการหรือไม่ ในทางสังคมวิทยาจึงให้ความสนใจในเรื่องนี้ และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องปกติ สังคมใดที่ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่ผิดปกติ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น จะก่อให้เกิดความไม่แน่นอน อาจจะทำให้เกิดการขัดแย้งหรือทำให้ความขัดแย้งหมดไปก็ได้ ก่อให้เกิดความตึงเครียดหรือลดความ ตึงเครียดก็ได้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของสังคม อาจส่งผลกระทบ ไปยังส่วนอื่นด้วย เช่น การที่สตรีออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่เด็กอาจขาดการเลี้ยงดูที่ดี อาจทำให้เกิดปัญหาเด็กเกเรตามมา

นักสังคมวิทยาได้เน้นให้เห็นถึงความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการจัดระเบียบสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นกับโครงสร้างหลักของสังคม ทำให้ความเป็นอยู่ของคนเปลี่ยนไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงของคนจากเด็กเป็นหนุ่ม จากหนุ่มเป็นคนแก่นั้น มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป เพราะวัยต่าง ๆ ของคนทำให้สถานภาพและบทบาทของคนเปลี่ยนแปลงไปด้วยความไม่เป็นระเบียบทางสังคมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สังคมพิการ นั้น หมายถึง การสูญเสียความเป็นระเบียบของสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของคน ไม่เป็นไปตามกฎข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ทำให้ความสัมพันธ์ของคนเกิดความแปรปรวน ความเป็นระเบียบและความไม่เป็นระเบียบเป็นของคู่กันเสมอ กล่าวได้ว่า ทุกสังคมจะมีสองลักษณะในขณะเดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ไม่มีสังคมใดมีความเป็นระเบียบของสังคมโดยสมบูรณ์ และในขณะเดียวกันก็ไม่มีสังคมใดปราศจากความเสี่ยงซึ่งความเป็นระเบียบทางสังคมโดย สิ้นเชิง

สาเหตุที่ทำให้สังคมไม่เป็นระเบียบนั้นมีอยู่มากมาย เช่น เกิดจากการแย่งงานกันทำมากเกินไป ซึ่งทำคนขาดความผูกพันกันทางใจ เกิดจากการควบคุมความประพฤติของคนไม่ได้ผล แต่ที่นับว่าสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่สอดคล้องต้องกัน คือ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมขัดแย้งกัน ผสมผสานกันไม่ทัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบทางสังคมและกล่าวได้ว่า ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมก็เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เหมือนกัน

๒. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคม

สภาพสังคมปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรมแบบใหม่ ที่เป็นการแข่งขันทางวัตถุและเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อผลิตผลทางการค้าได้เป็นแรงจูงใจให้ผู้คนใช้ความสามารถและเวลาทุ่มเทให้กับงานเพื่อความอยู่รอดทางสังคม ทำให้ชีวิตของสมาชิกในสังคมซึ่งเคยสัมพันธ์กับสถาบันหลักของสังคม (Social system)

เกิดติดขัดดำเนินไปไม่สอดคล้องระหว่างส่วนต่างๆในที่สุดทำให้เกิดขัดแย้งระหว่างสถาบันทางสังคมต่างๆ ความขัดแย้งระหว่างบทบาทหน้าที่ต่างๆ เรียกว่าปัญหาสังคม Social Problems (มงคล หวังสุขใจและคณะ สังคมวิทยาเบื้องต้น . มหาวิทยาลัยศรีปทุม. โรงพิมพ์ฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม. กรุงเทพฯ ๒๕๔๘ : หน้า คำนำ) การศึกษาปัญหาทางสังคมนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทุกคนต้องประสบปัญหาต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อม ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันด้วยแล้วปัญหาทางสังคมต่างๆยิ่งมีความทวีความรุนแรงมากขึ้น และมีปัจจัยซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาปัญหาทางสังคมโดยมุ่งประเด็นถึงสาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา จึงเป็นกรอบแนวคิดที่จะนำมาศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนปัจจุบัน

ความหมายของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคม หมายถึง สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนจำนวนมากของ กลุ่ม หรือสังคมมนุษย์ จนเป็นเหตุให้เขาตกใจที่จะทำการแก้ไขสถานการณ์นั้นๆ เมื่อเขาตระหนักว่าอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ ปัญหาสังคม คือ สถานการณ์ที่ยอมรับกันว่าไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เบี่ยงเบนไปจากสภาวะปกติ และด้วยความเพียรพยายามของกลุ่มย่อย สามารถแก้ไขได้โดยการกระทำบางสิ่งบางอย่างลงไป จากค่านิยมดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้-

๑. เป็นปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสมาชิกสังคมมากพอสมควร เช่น ปัญหาโสเภณี สร้างชื่อเสียงในกลุ่มต่อส่วนรวมของประเทศ
๒. ปรากฏการณ์ที่สร้างความไม่พึงพอใจต่อและขัดต่อค่านิยมที่ดีของสังคม จนเป็นเหตุให้สมาชิกตกลงเพื่อหาทางแก้ไข
๓. เป็นปรากฏการณ์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคม
๔. เป็นปรากฏการณ์ที่คนจำนวนหนึ่งไม่สามารถทนดูได้ต่อไป แล้วจึงเกิดการกระทำร่วมกันเพื่อการแก้ไข
๕. เป็นปรากฏการณ์ที่ถือเป็นอาการป่วยทางสังคม ควรได้รับการเยียวยา

แนวทางการศึกษาปัญหาทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม จำเป็นต้องศึกษาจากทฤษฎีทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผ่านการพิสูจน์ทดลอง เช่น การสังเกต พฤติกรรมบางอย่างแล้วนำไปพิสูจน์ เพื่อทดสอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นว่า ปัญหาสังคมเกิดจากเหตุใด และนำไปแก้ไขอย่างไร เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาธิทางสังคม (The social Pathology Perspective) แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ได้มองสังคมเปรียบเสมือนสิ่งที่มีชีวิตขนาดใหญ่ในสังคมนั้น ประกอบด้วยส่วนต่างๆ แต่ละส่วนต่างก็มีความสำคัญด้วยกันทั้งนั้น ต่างประสานสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคม ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งทำหน้าที่บกพร่อง ทำให้ส่วนอื่นๆได้รับผลกระทบ คือ เจ็บไข้ ในสังคมก็เช่นเดียวกันที่ประกอบด้วย ปัจเจกชนและสถาบันทางสังคมต่างๆ ต้องเผชิญกับภาวะการแปรปรวนทางสังคมอย่างหนัก ทำให้ก่อวิวัฒนาการสังคมหยุดชะงัก เกิดการเจ็บป่วยเพราะสมาชิกปรับตัวไม่ทัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนต่างๆ จึงส่งผลให้เกิดการเสื่อมโทรมด้านศีลธรรมและจิตใจเห็นแก่ตัวมากขึ้น อำนาจฝ่ายต่ำเข้าครอบงำ กล่าวคือ อาการเจ็บป่วยทางสังคม คือสถาบันทางสังคมต่างๆอันเป็นโครงสร้างทางสังคมบกพร่อง การแก้ไขปัญหาก็จะต้องให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคมเพื่อจะให้มีคุณธรรมมากขึ้นสาเหตุของการเกิดปัญหาทางสังคม เกี่ยวกับปัญหาสังคม นอกจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อทราบถึงการกระทำอันเป็นปัญหา

แล้ว ยังต้องทราบสภาพทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อหาประเด็นหลักเกี่ยวกับข้อบกพร่องอันจะนำมาซึ่งปัญหา และนอกจากนั้นผู้ศึกษายังต้องทราบสาเหตุของปัญหาอีกด้วยเพื่อนำไปแก้ไขได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการของปัญหานั้น ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องหนุนเนื่องกันอยู่

การพิจารณาสาเหตุของปัญหาทางสังคม อาจพิจารณาได้ ๓ ทางด้วยกันคือ.-

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม(Social Change) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีการจัดระเบียบการเปลี่ยนแปลง จะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมรวมทั้งมีผลต่อบุคคลและกลุ่มบุคคล โดยสมาชิกในสังคมได้รับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าไปแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตนั้น ย่อมมีปัจจัยหลายอย่างคือ จะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมและบุคคล กลุ่มบุคคล การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ค่านิยมทางศาสนา และการแต่งกาย เป็นต้น อันเป็น ส่วนย่อยทางสังคม และส่งผลกระทบต่อระบบรูปแบบอันเป็นโครงสร้างทางสังคมซึ่งได้เกิดจากการสะสมของกลุ่มบุคคลก่อนแล้วขยายออกเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เป็นต้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม การเป็นเมืองและอุตสาหกรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา

กล่าวโดยสรุป ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ เทคโนโลยีการสื่อสาร คมนาคม อุตสาหกรรมทำให้เกิดการติดต่อระหว่างสังคม และอพยพย้ายถิ่นได้อย่างง่าย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากดั้งเดิม ในที่สุดส่งผลกระทบต่อระบบสังคมและวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคม

๒. การเสียระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมต่างๆเกิดจาก เกิดจากการที่สมาชิกสังคมไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม เพราะเห็นบรรทัดฐานทางสังคมเอื้อประโยชน์แก่ตนได้ ในที่สุดทำให้เกิดปัญหาต่างๆทางสังคมภายนอกข้อนี้ถือว่าเป็นความบกพร่องขององค์กรทางสังคม เช่น วัด โรงเรียน รัฐบาล ไม่สามารถควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติแนวเดียวกันได้

๓. บุคลิกภาพ (personality)พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ปัญหาที่เกิดจากบุคลิกภาพ คือ การแสดงความก้าวร้าวต่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น พันธุกรรม การเลี้ยงดู และสิ่งแวดล้อม โดยปกติแล้วบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลจะพัฒนาการไปพร้อมกัน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ แต่ถ้าช่วงเจริญวัย เกิดเกิดขาดปัจจัยข้อใดข้อหนึ่ง เช่นอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดี หรือได้รับการเลี้ยงดูไม่ดี ขาดความอบอุ่น ส่งผลให้จิตใจไม่มั่นคง หรือมองสังคมในแง่ร้าย ดังนั้น การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพผิดไปจากปกติวิสัย ของสังคม เป็นเพราะเขากระทำไปเพื่อทดแทนบางสิ่งบางอย่างขาดหายไป เช่น ความรัก ความต้องการ เรียกร้องความสนใจ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปสาเหตุแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ.-

๑. ปัจจัยภายนอก เช่นวิทยาการใหม่ๆ เทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งผลให้สังคม ประชาชนทั้งในระดับโครงสร้างและส่วนบุคคล ซึ่งไม่สามารถปรับตัวเข้ากับรูปแบบใหม่ของสังคมได้

๒. ปัจจัยภายใน คือเกิดจากตัวบุคคลเอง เช่น ปฏิเสธค่านิยมอันดีงามของสังคม แล้วสร้างรูปแบบของสังคมใหม่ ทำให้สังคมเสียระบบและปัญหาติดตามาปัญหาทางสังคมถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะสังคมเป็นเรื่องระบบเมื่อระบบได้รับผลกระทบกระเทือนจากการพัฒนา และจากความเจริญ แต่ขาดดุลยภาพ ทำให้ระบบเสียรูปแบบ ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา

แนวทางแก้ไขปัญหาทางสังคม

ปัญหาต่างๆย่อมมีสาเหตุหลายประการ เช่นปัญหาครอบครัว หรือปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็จะต้องทราบสาเหตุของการของปัญหาก่อนแล้ว จึงลงมือแก้ไขให้ถูกต้อง อันเป็นสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาก็สามารถกระทำได้นี้.-

๑. ปัญหาอันมีสาเหตุจากภายนอก เช่น ปัญหาที่เกิดจากความเจริญทางเทคโนโลยี และการขยายตัวทางอุตสาหกรรม การสื่อสาร ควรแก้ไขด้วย การอบรมสั่งสอน (Socialization) การให้การศึกษา (education) การลงโทษ (Punishment)

๒. ปัญหาที่เกิดจากสาเหตุภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงรสนิยม ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่งมีผลต่อปัญหาอันเกิดมาจากการเมือง และความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ควรแก้ไขด้วย หน่วยงานให้คำแนะนำปรึกษา คือมีหน่วยงานให้คำปรึกษาปัญหาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และ คำสอนทางศาสนา รัฐควรเปิดโอกาสให้ศึกษาค้นคว้า เพื่อประยุกต์หลักทางศาสนาให้แพร่หลาย กระตุ้นจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

กรอบแนวคิดดังกล่าวเกี่ยวกับสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคม ได้นำความหมายเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมและแนวคิดจากทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมบางทฤษฎี สาเหตุของการเกิดปัญหาทางสังคมและแนวทางการแก้ไขปัญหาทางสังคมมาเพื่อจะนำมาเป็นกรอบแนวคิดประกอบการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจนเป็นปัญหาทางสังคมได้และดำเนินการแก้ไขอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมของจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน

ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อมนุษย์และสังคม หลายประการ ดังนี้

๑. ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบาย ในด้านต่างๆ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้งานแทนมนุษย์ เป็นต้น

๒. ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการผลิตสินค้าและสิ่งของต่างๆ มากขึ้นสินค้าอุปโภคบริโภคจึงมีเพียงพอต่อสมาชิกในสังคม

๓. ทำให้เกิดการวางแผนการพัฒนาสังคม เพื่อความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้นของมนุษย์

๔. ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมเกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมากขึ้น และมีผลทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

๕. ทำให้เกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรมมากขึ้นขึ้นได้หากอัตราการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นไม่เท่ากันเช่นมีถนนมีรถยนต์ที่ทันสมัยแต่คนในสังคมไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น

๖. ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคมเพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นนั้นคนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้แต่บางส่วนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้จึงนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น และนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมขึ้น

๗. ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นได้ ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด

๘. ทำให้สังคมที่มีวัฒนธรรมที่เหนือกว่าได้เปรียบสังคมที่ด้อยกว่า หรือเกิดการด้อยพัฒนาและพึ่งพาขึ้น ซึ่งทำให้สังคมโลกขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรม (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๕ : หน้า ๒๑๕ -๒๑๖)

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในอนาคตมีแนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายกระบวนการดังนี้.-

๑. การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) หมายถึงกระบวนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเพื่อการตลาดกันกว้างใหญ่ โดยการใช้แรงงานเฉพาะอย่าง

๒. การทำให้เป็นเมือง (urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากร หรือการดำเนินกิจการต่างๆ มากขึ้น เช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองผ่านการแพร่หลายของไฟฟ้า ถนนหนทาง วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๓. การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) หมายถึงปรัชญาระบอบสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และควบคุมกิจการของชุมชนโดยไม่คำนึงถึง ชั้น ยศ สถานภาพ และควบคุมกิจการของชุมชนโดยประชาชนไม่คำนึงถึงชั้นยศ สถานภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติ

๔. การแพร่ของจัดองค์กรสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึงการแพร่ของระบบบริหารงานในรูปของคณะบุคคลโดยมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน อันเป็นที่ยอมรับทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนในปัจจุบันและมีแนวโน้มมากขึ้น ในอนาคต

๕. กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization)การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในขณะที่คนส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงมาก แต่คนส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงน้อย ตัวอย่างเช่น การพัฒนาเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆขณะเดียวกันก็เกิดแหล่งสลัมสำหรับคนจนจำนวนมากขึ้น การพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้า และถนน แต่ก็เพิ่มคนยากจนจำนวนมากขึ้น จนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเมืองทำงานมากขึ้น เป็นต้น (คณาจารย์ภาคสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๐ : ๑๖๔ -๑๖๕)

๖. กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง การที่สังคมโลกในปัจจุบันมีระบบการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จนกระทั่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคของการที่โลกไร้พรมแดน การติดต่อระหว่างสังคมต่างๆ จึงกระทำได้ง่ายและรวดเร็ว จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วเช่นเดียวกัน (สนธยา พลศรี : ๒๕๔๕)

๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

๓.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ได้มีบทบาทและมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากปัญหาความล้มเหลวของการดำเนินงานพัฒนาในอดีต ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชน โดยละเลยศักยภาพและความสามารถของคนภายในชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม

ร่วมได้ถูกนำมาใช้ในสาขาต่างๆ มากมาย นักจิตวิทยาใช้คำนี้ในเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม และนักพัฒนาใช้คำนี้เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา (พรชัย พันธงาม. ๒๕๔๐ : ๒๒) และแนวคิดอื่นๆ ที่เสริมให้ “การมีส่วนร่วม” เป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาได้แก่ เป็นหนทางให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารด้านสถานการณ์ ความต้องการ และเจตคติของท้องถิ่นที่จำเป็นต่อความสำเร็จของแผนงานและโครงการพัฒนาต่างๆ ในแต่ละท้องที่ เป็นการเพิ่มความมุ่งมั่นและการเป็นเจ้าของของประชาชนในกิจกรรมพัฒนามากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การดำเนินงานอย่างเข้มแข็งเอาจริงเอาจัง และเป็นการช่วยระดมทรัพยากรในท้องถิ่นด้านความรู้และอื่นๆ มาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา นอกจากการได้จากแหล่งอื่นๆ อยู่แล้ว ซึ่ง การมีส่วนร่วม อาจมีรูปแบบและลักษณะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับมุมมอง หรือการพิจารณาบทบาทของการมีส่วนร่วมในลักษณะใด กล่าวคือ กระบวนการโครงการ หรือเทคนิค

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO. ๑๙๘๑) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการของบุคคล ครอบครัว ที่มีปฏิสัมพันธ์กันในการดูแลสุขภาพให้เกิดความผาสุก และเป็นการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการองค์การและการมีอำนาจ

โอเคลีย์ (Oakely. ๑๙๘๙, อ้างอิงจาก พรชัย พันธงาม. ๒๕๔๐ : ๒๓) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจของกลุ่มที่มีความต้องการร่วมกัน ภายใต้สภาพพื้นที่เดียวกัน โดยจะมีการตัดสินใจในการปฏิบัติร่วมกัน รวมถึงการกำหนดความต้องการ การมีภาวะผู้นำ การจัดองค์การ การระดมทรัพยากร การจัดการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการได้รับผลประโยชน์

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์กัน ในลักษณะ รูปแบบรูปแบบหนึ่ง เป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการแบ่งปันผลประโยชน์และการได้รับผลประโยชน์

๓.๒ แนวคิดการระดมพลังทางสังคม

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF. ๒๐๐๕ : Online) ได้เริ่มต้นนำ “การระดมพลังทางสังคม” มาใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ โดยให้คำนิยามว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนและการพูดคุยติดต่อสื่อสาร การระดมพลังทางสังคมได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับรากหญ้าในท้องถิ่น ซึ่งมีการใช้คำในหลากหลายรูปแบบ เช่น Strategic mobilization หรือ Community for behavior change เป็นต้น นอกจากนี้ องค์การยูนิเซฟ ได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมให้ประกอบด้วยกลยุทธ์หลักที่สำคัญ ๖ ประการ ได้แก่

๑. การสนับสนุน/การสร้างกระแส (Advocacy) เป็นความพยายามในการสื่อสารเพื่อชักชวนให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่กลุ่มบุคคลที่กำหนดนโยบาย กลุ่มบุคคลหลัก กลุ่มและองค์การต่างๆ ในสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการในชุมชน

๒. การให้ข้อมูลข่าวสาร สุขศึกษา การสื่อสาร (Information, Education and Communication) เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านทาง การติดต่อสื่อสารการระดมทรัพยากร ต่างๆ การช่วยเหลือทางเทคนิค

๓. การจัดอบรมโครงการต่างๆ (Tranning of programmed implementers) เป็นการ อบรมให้ความรู้ หรือทักษะที่จำเป็นต่างๆ แก่บุคลากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

๔. การจัดองค์กรในชุมชน (Community organization) เป็นการสร้างเสริมพลัง ความสามารถ

๕. การสร้างเครือข่ายและแนวร่วม (Networking, establishing linkages and building alliance) เป็นการสร้างแนวร่วมในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือมีบทบาทที่สำคัญใน ชุมชน

๖. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and evaluation) เป็นการกำกับ ติดตามและ ประเมินผลโครงการต่างๆ ภายหลังได้ดำเนินการไปแล้ว ว่ามีประสิทธิภาพ บรรลุตามวิธีการหนึ่งของการมีส่วนร่วม

๓.๓ เทคนิค AIC

เทคนิค AIC (Appreciation Influence Control) เป็นเทคนิคหรือแนวทางที่จะส่งเสริมให้ สมาชิกในองค์กรมาร่วมกันเรียนรู้ในกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการทำงานและพัฒนาร่วมกัน หรือเป็น เทคนิคในการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนา เริ่มต้นนำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยทูริด ซาโต้ (Turid Sato) และวิลเลียม สมิธ (Williams Smith) โดยร่วมกับ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้นำแนวคิดนี้ไปดัดแปลงและฝึกปฏิบัติในการประชุม เพื่อระดมความคิดในการพัฒนาระดับ หมู่บ้าน และตำบล จึงสรุปได้ว่า เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาการทำงาน ที่กระตุ้นให้ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องได้พิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางสังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน (Smith. ๑๙๙๑: Online)

ความหมายของ AIC

A ย่อมาจาก Appreciation หมายถึง การเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน

I ย่อมาจาก Influence หมายถึง อิทธิพล อำนาจชักจูง

C ย่อมาจาก Control หมายถึง การควบคุม การกำกับ ให้เกิดปฏิบัติการ

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่จะช่วยกระตุ้นให้คนร่วมมือกันทำงานโดยเอาคนที่เกี่ยวข้องมาอยู่ด้วยกัน มองอนาคตด้วยกัน หากดูรวมที่เป็นคุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกัน แล้ววางแผนเพื่อดำเนินการ ร่วมกัน เทคนิค AIC เป็นศิลปะของการพัฒนา ที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมสูง รูปแบบของการ ดำเนินงาน มีขั้นตอนที่สำคัญ อยู่ ๓ ขั้นตอนดังนี้ (ฟิรลิตี คำนวณศิลป์. ๒๕๔๑: อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. ๒๕๓๙)

๑. ขั้นตอนการสร้างความรู้หรือสร้างความพึงพอใจ (A) เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกัน อย่างเป็นประชาธิปไตย แบ่ง ออกเป็น ๒ ส่วน

A๑ เป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ของหมู่บ้าน หรือชุมชนในปัจจุบัน

A๒ เป็นการกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ ที่เป็นภาพอันพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

๒. ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา (I) เป็นขั้นตอนที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันจะให้ออกความคิดเห็นว่าวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง แบ่งเป็น ๒ ส่วนได้แก่

๑๑ เป็นการคิดกิจกรรม/โครงการ หน่วยการเรียนรู้ ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามภาพที่พึงประสงค์โดยคำนึงถึงความเป็นจริงและความเป็นไปได้

๑๒ เป็นการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยต้องกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงออกอภิปรายให้ครอบคลุม เห็นแนวทางที่แตกต่างกัน

๓. ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ (C) คือการกำหนดแผนปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ ศูนย์การเรียนรู้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

C๑ เป็นการแบ่งความรับผิดชอบ

C๒ เป็นการตกลงในรายละเอียดของการดำเนินงาน

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระชูชาติ คงสีดา (๒๕๔๔: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ความใกล้ชิดทางศาสนา กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาผู้ใหญ่ วิธีการเรียนทางไกล ในจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นักศึกษาผู้ใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๔ อันเป็นขั้นที่ยึดหลักการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเป็นระดับที่พึงประสงค์ของสังคมระดับกลาง ๒) เพศ สถานภาพในการทำงาน ไม่มีผลทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาแตกต่างกัน มีเพียง อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสของบิดามารดา ที่ทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) การอบรมเลี้ยงดูสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา มีเพียงความใกล้ชิดทางศาสนา คือ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติแบบพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ สามารถทำนายเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ที่ร้อยละ ๖.๑๐

กษิตศิ บุษรัตนไพโรจน์ (๒๕๔๕) ศึกษาผลการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และทัศนคติของกลุ่มวัยรุ่น พบว่า อิทธิพลของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อพฤติกรรมทางด้านสังคมของกลุ่มวัยรุ่น คือ ส่วนใหญ่ได้รับความสะดวก และความรวดเร็วในการติดต่อ หรือการส่งข่าวสารข้อมูล รองลงมา คือ ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และมีการเปิดเว็บไซต์ที่มีภาพลามกอนาจารเป็นจำนวนมาก

คมกริช แม่นยำ (๒๕๔๔) ศึกษาพฤติกรรมของผู้ปกครองในการควบคุมและส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๔๓ ที่มีการติดตั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไว้ที่บ้าน จำนวน

๒๓๐ คน พบว่า ๑) ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีและส่งเสริมให้เด็กสนใจในการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีสาระประโยชน์และใช้อินเทอร์เน็ตในทางสร้างสรรค์ โดยผู้ปกครองจะพูดคุยหรือเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เหตุการณ์ข่าวสารเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตให้เด็กฟังเมื่อพบเห็นข่าวสารจาก โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น เมื่อได้รับมอบหมายงานจากทางโรงเรียนผู้ปกครองจะแนะนำข้อมูลข่าวสารให้กับเด็ก ผู้ปกครองจะให้เด็กเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตและพฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตของเด็กโดยจะเล่าให้ฟังด้วยความเต็มใจ ๒) ผู้ปกครองให้อิสระในการใช้อินเทอร์เน็ต โดยไม่ได้กำหนดเวลาในการใช้อินเทอร์เน็ต แต่จะใช้อินเทอร์เน็ตร่วมกับเด็กเป็นบางโอกาส ๓) ผู้ปกครองพบว่า เด็กเรียนรู้การใช้อินเทอร์เน็ตด้วยตนเอง และจะใช้อินเทอร์เน็ตที่โรงเรียนนอกเหนือจากการใช้ที่บ้าน สาเหตุที่ใช้อินเทอร์เน็ตเนื่องจากความสนุกสนานเพลิดเพลิน บริการที่ใช้บ่อยคือ บริการเวปไซด์เว็บ (WWW) และมักจะใช้อินเทอร์เน็ตเพียงลำพัง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากการใช้อินเทอร์เน็ต คือ การมีโลกเป็นส่วนของตัวเอง และผู้ปกครองมีความเห็นว่าสิ่งที่น่าเป็นห่วงสำหรับเด็กที่ใช้อินเทอร์เน็ต คือ สื่อลามกอนาจาร

สสิธร เทพตระการพร, สุวรรณ จุฑาณิพงษ์ และกรรณิการ์ บรรเทิงจิต (๒๕๕๐) ศึกษาสถานการณ์เด็กและเยาวชนในการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๕ ในกรุงเทพมหานคร และในโรงเรียน ๑๒ แห่งที่เป็นตัวแทนจากทุกภาคของประเทศ จำนวน ๑,๙๕๔ คน พบว่า ๔๔.๗% ของกลุ่มศึกษาดังกล่าว ใช้เวลากับคอมพิวเตอร์ส่วนใหญ่เพื่อการศึกษาหาความรู้ และ ๓๐.๑% ใช้คอมพิวเตอร์ส่วนใหญ่เพื่อเล่นเกม ทั้งนี้ ๗๒.๙% ไม่มีการกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ในบ้าน ๒๑% มีการติดตั้งคอมพิวเตอร์ไว้ในห้องนอน เมื่อสอบถามถึงผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้คอมพิวเตอร์ พบว่า ๔๙.๑% มีปัญหาสายตา และ ๔๒.๑% มีปัญหาปวดเมื่อยตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย นอกจากนี้ ๗๙.๕% ของกลุ่มศึกษาที่มีความเห็นด้วยว่า หากมีการบังคับใช้กฎหมายควบคุมร้านอินเทอร์เน็ต จะมีผลดีต่อการใช้คอมพิวเตอร์อย่างเหมาะสมได้ สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาเด็กติดเกมนั้น จำเป็นต้องหาสิ่งทดแทนหรือกิจกรรมทางเลือกที่เป็นความสุข หรือความสำเร็จให้กับเด็ก เช่น การเล่นกีฬา ดนตรี ศิลปะ หรือกิจกรรมการออกกำลังกาย นอกจากนี้ การฝึกให้เด็กมีวินัย และความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่ในครอบครัว ก็จะช่วยแก้ไข้ปัญหาโดยรวมได้

ลักษณา พลอยเลื่อมแสง (๒๕๔๕) ศึกษาผลกระทบของอินเทอร์เน็ตต่อสุขภาพจิตของผู้ใช้ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๔๐ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชถึงผลกระทบที่คาดว่าจะพบจำนวน ๓๘ คน ในช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๔๓ ถึงเดือนเมษายน ๒๕๔๔ ผลการศึกษา พบว่า ร้อยละ ๓๙.๓ ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประสบกับปัญหาจากการใช้ โดยร้อยละ ๓๗.๙ ประสบปัญหาเฉพาะเรื่อง และร้อยละ ๑.๔ เกิดภาวะติดอินเทอร์เน็ต โดยพบในกลุ่มวัยรุ่นอายุ ๑๕-๒๐ ปี ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การใช้เวลามากเกินไป ไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดระยะเวลาในการใช้อินเทอร์เน็ตได้ เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกายจากการใช้เวลานานและไม่ได้พักผ่อน ผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับผู้อื่นรอบข้าง ผลกระทบต่อการทำงาน อาชีพ กิจกรรมและ การเรียน ผลกระทบต่อการแสดงพฤติกรรมและสุขภาพจิต เช่น การเก็บตัว แยกออกจากสังคม สับสน กังวลใจ ขาดความมั่นใจ เป็นต้น จากความสัมพันธ์ของปัจจัยเกี่ยวกับผู้ใช้งานพบว่า อายุของผู้ใช้มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเกิดปัญหาจากการใช้ และในแต่ละ

วัยจะมีความแตกต่างของลักษณะปัญหาจากการใช้นี้ วัยรุ่นเป็นช่วงอายุที่มีปัญหามากที่สุด วิธีการในการป้องกันและลดความรุนแรงของปัญหาในวัยรุ่นที่ดี คือ การสนใจ ช่วยเหลือ และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของสมาชิกในครอบครัวทั้งจากผู้ปกครองและทุกคนในครอบครัว

๔.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

ดันตัน (Dunton. ๑๙๘๙: ๓๓๐๖-A) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็กในขณะที่การปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย

แอลเพลย์ (Alpay. ๒๐๐๓: Online) ได้ทำการสังเกตเด็กและวัยรุ่นเกี่ยวกับโครงสร้างของแต่ละบุคคลได้พิจารณาถึงภาพพจน์แห่งตน ความภาคภูมิใจในตนเอง และการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้เกี่ยวกับตนเองประกอบด้วย สังคมและความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาคภูมิใจในตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Fang & Yen (๒๐๐๖) วิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการศึกษาสถิติประชากรและแนวโน้มพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของชาวจีน ช่วยให้ทั้งนักวิจัยและผู้ประกอบการอาชีพในด้านนี้เข้าใจถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของการใช้อินเทอร์เน็ตของชาวจีน หลังจากประเทศจีนได้เข้าร่วมในองค์การการค้าโลก (WTO) ตลาดบริการอินเทอร์เน็ตก็เปิดสู่การลงทุนของต่างชาติ ปัจจุบันนี้ชาวจีนและองค์กรใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้นการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทางสถิติและรูปแบบพฤติกรรมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศจีนจึงเป็นสิ่งสำคัญ การสำรวจนี้มีการอภิปรายถึงวิธีที่ทำให้ผู้ประกอบการ IS พัฒนากลยุทธ์และเทคนิคที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อการเข้าสู่ตลาดไซเบอร์ที่มีการแข่งขันและพัฒนาสูง

Li & Chung (๒๐๐๖) ศึกษาหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตและพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ต พบว่าหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตเกี่ยวข้องกับความร้ายแรงของการติดอินเทอร์เน็ตและการวิจัยนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของอินเทอร์เน็ตและพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ต การวิจัยนี้ทำกับนักศึกษามหาวิทยาลัย ๗๖ คน ซึ่งได้ตอบคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ทางสังคม หน้าที่ให้ข้อมูล หน้าที่ด้านบันเทิง และหน้าที่ด้านอารมณ์ และระดับการติดอินเทอร์เน็ตของคนจีน แบ่งเป็น ใช้แบบขาดไม่ได้ ใช้นานมาก ปัญหาเรื่องการบริหารเวลา ปัญหาระหว่างบุคคลและปัญหาสุขภาพ การวิจัยไม่เพียงแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ทางสังคมและรายการการใช้อินเทอร์เน็ต ที่แบ่งเป็นใช้แบบขาดไม่ได้ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสุขภาพ แต่ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ทางข้อมูล และรายการการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ผิด ซึ่งก็คือปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสุขภาพ พบว่าหน้าที่ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ต

Ruggiero, Resnick, Acierno, Coffey, Carpenter, Ruscio, Stephens, Kilpatrick, Stasiewicz, Roffman, Bucuvalas & Galea (๒๐๐๖) ศึกษาปัญหาสุขภาพจิตและสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ผู้เข้าร่วมในการทดลอง จำนวน ๒๘๕ คน คัดเลือกมาจากหน่วยรบในพื้นที่เมืองนิวยอร์ก ซึ่งได้เข้าร่วมในการวิจัยที่เริ่มขึ้นอย่างแพร่หลาย ๖ เดือนหลังจากการก่อการร้ายในวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๐๐๑ การทดลองแบ่งเป็น ๗ รูปแบบ ได้แก่ ภาวะโศกเศร้าหลังเหตุการณ์ ความเครียด ตื่นตกใจ ภาวะซึมเศร้า ความกังวลทั่ว ๆ ไป การใช้แอลกอฮอล์ การใช้กัญชา การใช้ยาเสพติด การสูบบุหรี่ พบว่าการอินเทอร์เน็บบำบัดสามารถส่งไปได้อย่างกว้างขวาง มีประสิทธิภาพและใช้ค่าใช้จ่ายน้อย และออกแบบมาเพื่อจัดการกับปัญหาสุขภาพจิตและการตอบสนองเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้น แสดงให้เห็นแล้วว่า หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนมิได้เพิกเฉยกับปัญหาด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่เพราะเทคโนโลยีที่ก้าวไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้มีปัญหาต่าง ๆ ให้เห็นกันอยู่ในสังคม การศึกษาส่วนใหญ่จะเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว มิได้เจาะหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขความเปราะบางของปัญหาเหล่านั้นลงไปในกลุ่มเด็กเยาวชน และประชาชนที่ประสบปัญหาโดยตรง ดังนั้นเห็นควรให้ความสำคัญของการวิจัย ศึกษาข้อมูล เพื่อดูสถานการณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างบริบททางเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้สามารถใช้ประโยชน์จากการศึกษาที่เหมาะสมต่อไป